

האדם כיוצר עצמו

תגובה למאמרו של ליאון קאס, "לשמור על
אנושיות החיים", חכלת 32, קיץ התשס"ח/2008

דוד הד

טבעם, המוגדר מראש, של היצורים האחרים, תחום בתוך גבולותיהם של חוקים שאנו [האל] קבענו. ואילו אתה [האדם], שלא תיאלץ להיות נתון בתוך שום סייג, לפי בחירתך – והלוא לשלטון בחירה זו נתתיך – תקבע אתה עצמך את מהות טבעך.

— ג'ובני פיקו דלה מירנדולה¹

השכל הישר וגם רבות מן השיטות המטפיזיות בפילוסופיה מבחינים בין ישים המשתייכים מעצם מהותם ל"סוגים טבעיים" (natural kinds) ובין ישים שהקבצתם תחת קטגוריה כזו או אחרת היא עניין מלאכותי. "סוגים טבעיים", כמו יסודות בכימיה (זהב, למשל), אינם תוצר של השכל או של האינטרס האנושי אלא היבט של מבנה המציאות עצמה. לעומת זאת, מיונים של ישים שאינם טבעיים, כמו שולחנות, מדינות או תיאוריות, מוכתבים על ידי קונבנציות – מסורת, לדוגמה – ועל ידי שיקולים פונקציונליים שונים. המינים הביולוגיים נחשבים ברגיל ל"סוג טבעי" מובהק, ואריסטו, הממייך הגדול של

הפילוסופיה, סבר שאין הם רק טבעיים אלא גם נצחיים: מאז ומתמיד ברושים היו ברושים והם יוסיפו להיות כאלה גם בעתיד. וכך גם באשר למין האנושי, המציית לכלל של "אדם מוליד אדם": האנושיות שבנו היא מהותית לטבענו ולכן אין היא יכולה להשתנות. השיקול שהדריך את אריסטו היה מטפיזי ומדעי, אך התפיסה בדבר נצחיות המינים מקובלת גם בתחום התיאולוגיה. לפי תפיסה זו, החלוקה למינים (הן בתחום החי והן בתחום הצומח) נקבעה ברגע בריאתם על ידי האל שכוונן את הסדר הכולל של המציאות. יתרה מזו, בריאת האדם בצלם אלוהים היא שחוננה אותו בטבע נצחי ובלתי משתנה. בניגוד למינים ביולוגיים אחרים, האדם, בתור נזר הבריאה, ניחן בנפש, ביסוד רוחני או שכלי (כפי שגרס גם אריסטו), ויסוד זה הוא מקור נצחיותו ומהותו הקבועה.

תפיסה מסורתית זו של העולם, ובעיקר של מעמד האדם בתוכו, הועמדה בספק בעידן המודרני על ידי שתי מהפכות מדעיות – תורת האבולוציה במאה התשע-עשרה והתפתחות הביו-טכנולוגיה במאה העשרים. האבולוציה קראה תיגר על רעיון נצחיות המינים. היא הראתה שהמינים הביולוגיים – ובהם האדם – מתפתחים ומשנים צורה במרוצת הדורות. למעשה, התחקות אחר התפתחות המינים לאורך מיליוני שנה חושפת שהאדם אינו מוליד אדם, כפי שהאמינו הקדמונים. החידושים האחרונים במדע הגנטי ובטכנולוגיות הנלוות לו מציבים אתגר חריף עוד יותר בפני תמונת העולם הישנה. הודות להם, בני האדם שולטים למעשה באבולוציה עצמה; הם אינם משתנים אלא משנים את עצמם, והם עושים זאת בטווח זמן קצר ביותר – אפילו מדור לדור. להתפתחות זו נלווה כמובן ויכוח סוער. במאי 2008 דחה הפרלמנט הבריטי שתי הצעות חוק שביקשו לאסור על עריכת ניסויים ביצירת עוברים היברידיים, שבהם משולב חומר תורשתי של אורגניזם אנושי בגנים לא-אנושיים. אף שהחוק הבריטי עדיין אוסר במפורש על השתלת עובר היברידי כזה ברחם אישה או נקבה ממין אחר, סבורים רבים כי ההצבעה של חברי הפרלמנט מערערת הן על הרעיון המטפיזי והן על העיקרון הנורמטיבי הקובעים כי "אדם מוליד אדם".²

אולם כפי שעולה מן הציטוט של ההוגה האיטלקי ג'ובני פיקו דלה מירנדולה, המובא בראשית דבריי, הערעור המודרני על תפיסת העולם האריסטוטלית, כמו גם על זו המקראית, הקדים במאות שנים את תורת האבולוציה ואת הביו-טכנולוגיה. המהפכה בתפיסת האדם את עצמו – מהפכה שמפניה חרד פרופ' ליאון קאס – איננה חידוש של שלהי המאה העשרים. הרוויזיה העמוקה והחתרנית של מסורת החשיבה הדתית אירעה כבר במאה החמש-עשרה, עם עליית ההומאניזם. התמורה הדרמטית שהיא חוללה בתפיסת האדם – ההבנה

שאין הוא מהות טבעית, נצחית וקבועה – באה לידי ביטוי בדבריו של פיקו דלה מירנדולה, אחד מאבות המהפכה ההומאניסטית. הניסוח עשוי להישמע מזעזע ונגוע בהיבטים בלתי נסבל, אף שהדברים מושמים בפי האל בכבודו ובעצמו: "לא עשינוך שמימי גם לא ארצי, לא בן תמותה גם לא בן אלמוות, כדי שאתה – שהנך, אם אפשר להגדיר זאת כך, בעל תואר כבוד של יוצר עצמך וצר-צורתך-שלך – אתה תיצור את עצמך בצורה בה תבחר".³

אין לדעת, כמובן, מה היה פיקו חושב על הנדסה גנטית או על שיבוט. אין ספק שאלו הן פרקטיקות בעייתיות מבחינה מוסרית, המחייבות דיון זהיר ושקול. ברי, מכל מקום, שהדגשתו של פיקו את חירותו הרדיקלית של המין האנושי ואת יכולתו לעצב את עצמו בחופשיות משקפת שינוי עמוק בהבנתו המטפיזית של האדם את מהותו ואת מקומו בעולם. בעקבות שינוי זה, כל מה שנותר מטבעו הקבוע של האדם הוא עצם יכולתו ליצור ולעצב את צורתו. הטבע האנושי, שנתפס בעבר כאמת נצחית, נעשה אפוא נזיל. לפי גישה זו, חירותו של האדם אינה באה לידי מימוש בכך שהוא ממלא תפקיד מסוים בעולם, כפי שנדרש משאר הברואים, אלא ביכולתו לברוא את עצמו על פי בחירתו. אם נשתמש בדימוי של פרופ' קאס, האדם יכול אפילו לבחור אם להיות הוא עצמו או לחיות כבאפלו. זוהי עמדה אנתרופוצנטרית באורח רדיקלי. היא רואה באדם את נזר הבריאה לא משום שהוא ניצב במקום הגבוה ביותר בסולם הברואים, אלא כיוון שהוא לבדו בעל מהות לא קבועה, המשתנה כרצונו. יכולת זו מטילה עליו אחריות לזהותו ולגורלו; בהמשך לדימוי של פרופ' קאס, האדם מתכנן לא רק את המנוע של הרכבת אלא גם את הנהג, ואין הוא יודע לאן מועדות פניו – לפחות במובן זה שאכן אין לו יעד (או ליתר דיוק ייעוד) מוגדר מראש.

אין ספק כי המהפכה ההומאניסטית, שפיקו הוא רק אחד ממוביליה, יצרה חלל מטפיזי וערכי. לדברי פרופ' קאס, המדע – או ליתר דיוק המדעיות (scientism) – מנסה למלא את החלל הזה. מאמרו של פרופ' קאס הוא בעיקרו מתקפה חזיתית על "המדעיות חסרת הנשמה", המאימת לעקר את אנושיותנו ולסלק מעולמנו "כל שמץ של מסתורין". היומרות הבוטה של המדע חותרת תחת כבוד האדם ומערערת את יסודות חירותו. המדעיות שוחקת את תפיסתו של האדם כיצור נאצל ויקר ערך. גרוע מכך, היא מטפחת תפיסה הרואה באדם "חומר גלם המיועד לניצול ולתפעול". לפי תסריט האימה שמגולל לפנינו פרופ' קאס, התפשטותה של דרך החשיבה המדעית תוביל

אותנו ל"חברה פוסט־אנושית", לדה־הומאניזציה ולפשיטת רגל מוסרית. לנוכח סכנה זו הוא יוצא ל"הגנה הומאנית על האנושי", כאשר באמתחתו תחמושת פילוסופית מחד גיסא ודתית מאידך גיסא.

לפני שנבחן את תקפות ההגנה שמציע פרופ' קאס על דמותנו האנושית, יש לבדוק אם האויב שכנגדו הוא יוצא אכן ממשי. קשה להתעלם מן העובדה שרבים מתיאוריו את התרבות המדעית שלנו נושאים אופי של מדע בדיוני. חזיונות נוסח אלדוס האקסלי, המוזכר במאמר, הם בעלי עוצמה ספרותית ואפשר לראות בהם תרגיל אינטלקטואלי חשוב, אך אין הם בגדר טיעון בר־קיימא נגד המדע. יתרה מזו, המדע בן זמננו מוצג במאמר באופן מוטה ומוטעה. פרופ' קאס מקים "איש קש" שקל, קל מדי, להפילו. אף אחת מן הדוגמאות שהוא מביא לטכנולוגיות ביו־רפואיות אינה מובילה – לא בכוונותיה ואפילו לא בתוצאותיה המסתברות – לעולמו של האקסלי. גלולות למניעת הריון מסייעות לאנשים להעמיד צאצאים רק כאשר הם מעוניינים בכך; הפריה חוץ־גופית מאפשרת לזוגות הסובלים מבעיות פוריות להפוך להורים; הפונדקאות, המציבה ללא ספק אתגר מורכב למושג המסורתי של המשפחה, דורשת אמנם הקפדה יתרה על תנאים שימנעו ניצול – אך יהיה זה משונה להציגה כאיום על "טבע האדם"; אף שניטש ויכוח בשאלה איך ומתי יש לרשום ריטאלין לילדים, קשה להניח שהתרופה תביא להיווצרותו של "עולם חדש ומופלא"; והפרוזק והוויאגרה הביאו ללא ספק לשינוי משמעותי ביכולתם של בני האדם להתמודד עם דיכאון ועם בעיות בתפקוד המיני, ויש הסבורים כי מבחינה נורמטיבית זהו שינוי בלתי רצוי (אם כי לא ברור מדוע) – אך ודאי שאי־אפשר לטעון כי התרופות הללו שוללות מן האדם צלם אנוש. הדוגמאות המאתגרות ביותר שפרופ' קאס מציג הן שיבוט והנדסה גנטית. אין ספק שפיתוח היכולות הללו ויישומן מחייבים זהירות והגבלות חמורות, אך אפילו אם נוכל ביום מן הימים לעצב בעזרתן חלק מן התכונות של ילדינו – הנתונות כיום לחסדיו של המזל הגנטי – לא ברור אם ייגרע בגינן דבר מה מאנושיותנו. במובן מסוים, ההפך הוא הנכון: בני האדם ירחיבו את יכולת השליטה שלהם בטבע, שהיא אחד מסממניה המובהקים של האנושיות.⁴

אותה מדעיות שפרופ' קאס תוקף בחריפות כה רבה היא במידה רבה קריקטורה של המדע. הוא מודה אמנם שהמדע כשלעצמו הוא נייטרלי מבחינה מוסרית, וכי אין זה מעניינו לחקור את תכליתו של האדם, את משמעות חייו ואת תוקפם של האידיאלים שלו. עוד הוא מודה – ומרבית המדענים יסכימו אתו על כך בכל פה – שאין בתורת האבולוציה משום ערעור על איזושהי

תפיסה ערכית של הטוב או הצודק. אפילו גנטיקאים שאפתנים, העוסקים במחקרים חסרי מעצורים, לא יטענו שיש גן האחראי לחופש הבחירה של האדם או למודעות העצמית שלו. ודאי שיהיה זה אבסורד אם הם יתעקשו שיכולת ההבחנה שלהם עצמם בין אמת לשקר – בפעילותם המדעית למשל – היא עניין גנטי. נראה אפוא שפרופ' קאס מתפרץ לדלת פתוחה בביקורתו על הרדוקציוניזם המטריאליסטי. כפי שהוא עצמו טוען, קיומו של עולם מנטלי אינו מניח בהכרח את קיומה של ה"נשמה", במובן של ישות נפרדת שהוענקה לנו מידי האל. כל תלמיד פילוסופיה כיום יודע שאפשר לתאר את המנטלי כ"נסמך" (supervene) על הגופני – כלומר, תלוי בו ובלתי נפרד ממנו – מבלי לגרוס כי השניים זהים. כל מדען רציני לא יהסס להודות שטכנולוגיית ה-MRI – המשמשת כיום חוקרי פסיכולוגיה קוגניטיבית והתנהגות מוסרית – אמנם ממפה באופן מאלף את האזורים הרלוונטיים במוח הקשורים לפעילות מנטלית זו או אחרת, אך אין היא מתארת התנסות ברגשות כמו נקמה או אהבה, ובודאי שאין היא מסוגלת לשפוט אם מדובר בחוויה מוצדקת או אותנטית.

הוויכוח על הדטרמיניזם הוא פולמוס פילוסופי ותו לא. המדע אינו תורם דבר לצד זה או אחר במחלוקת. היו פילוסופים שדגלו בדטרמיניזם מטפיזי עוד הרבה לפני עלייתו של המדע הביולוגי העכשווי, וישנם פילוסופים הדוחים אותו גם לאחר שהתוודעו לתיאוריות המדעיות בנות זמננו. וכמובן, גם אלה המחזיקים בעמדה הדטרמיניסטית אינם בשום פנים ואופן פחות הומאניים (או הומאניסטיים) מעמיתיהם.

התמונה שמשרטט פרופ' קאס בדבר התרבות המדעית בת זמננו לוקה בדטרמיניזם מופרז. לעתים נדמה שהוא מבקש להפחיד את קוראיו, לגייס אותם למלחמת-נגד ולדרבן אותם להתעשת בטרם יקיץ הקץ – לא רק על עמדה פילוסופית או דתית מסוימת, אלא על עצם הזהות האנושית ועל "החוסן המוסרי והרוחני של ארצנו". פרופ' קאס מכוון את דבריו לארצות-הברית, אך הדברים יפים למערב כולו. הנימה האפוקליפטית של נבואתו אינה מעוגנת במציאות, וכך גם האמונה העיוורת במדעיות שהוא מייחס לתרבות בת זמננו. שתיהן מופרזות. אין כל בסיס לחשש שמא יסלק המדע מעולמנו "כל שמץ של מסתורין". לא זו בלבד שאין בכוחו לעשות זאת, אלא שבמידה רבה מה שמניע את המדען לחקור את העולם נעוץ בדיוק באותה תחושת מסתורין.⁵ בניגוד לרושם שמבקש פרופ' קאס לעורר, הניסיון להסביר – באופן מדעי או אחר – תופעות אנושיות כמו אהבה, אמונה באל, יצירתיות ושיפוט מוסרי אינו חדש,

והוא מעולם לא נתפס כאיום על המשמעות או על החשיבות העליונה שנודעות לתופעות הללו בחיי האדם. ישנם אמנם מדענים שלוחי רסן המבקשים להסיר בשם הקדמה מגבלות מוסריות מסוימות המעכבות את מחקריהם, אולם מעולם לא פגשתי מדען הטוען כי יש לסלק את כל המגבלות המוסריות משום שהן עצמן אינן אלא תהליכים נזירי-פיזיולוגיים גרידא.

הצבת "איש קש" בדמותה של המדעיות היא אולי תרגיל אינטלקטואלי מעניין, אך יש בה גם סכנה. הסגנון ההיפרבולי של פרופ' קאס עלול להוביל את הקורא לאמץ עמדה אנטי-מדעית; שהרי אם "ביולוגים רבים", כדבריו, מנצלים רעיונות כבירים מתחום הגנטיקה ומדעי המוח כדי לצאת נגד הערכים של "חיי האדם וכבוד האדם", אולי מן הראוי להפסיק את פעילותם בטרם פורענות. אינני סבור שפרופ' קאס מבקש באמת ובתמים לדכא באופן גורף את המחקר המדעי, אבל הכללת הפרקטיקות של הפרייה חוץ-גופית ופונדקאות ונטילת ריטאלין ופרוזק תחת גלימתו של דחליל ה"מדעיות" היא אות מבשר רע. ושוב, אינני טוען שכל שימוש בהנדסה גנטית ובאמצעי סיוע להולדה הוא ראוי מבחינה מוסרית. כפי שאירע בעקבות כל מפנה טכנולוגי בהיסטוריה, ניטש כיום ויכוח לגיטימי על ערכה של הטכנולוגיה החדשה ועל הרסנים הנורמטיביים שראוי להציב לה. ההנדסה הגנטית אכן פותחת לפנינו אופקים חדשים, ולמסורת האתית אין כלים מספקים כדי להתמודד עמם. אך אם פיקו דלה מירנדולה צודק, הייחוד האנושי שלנו טמון לא רק ביכולתנו ליצור את הטכנולוגיות החדשות, אלא גם בכושרנו לעצב את הכלים הנחוצים להתמודדות עמן ולכונן מחדש מושגים כמו משפחה, תוחלת חיים, בריאות ומימוש עצמי. בתהליך העיצוב העצמי הזה, האדם אינו חותר תחת חירותו וכבודו אלא להפך – הוא מבטא אותם באופן תמציתי. השליטה של האדם בהתפתחותו – שהיא מוגבלת מאוד בכל מקרה – מאפשרת לו להיחלץ ממעמד של "תאונה על במת האבולוציה" ותו לא. בעזרת הנדסה גנטית יכול האדם לגבור אפילו על "הגן האנוכי".

פרופ' קאס, כמו רבים אחרים, מבחין בין צורות התערבות רפואיות שמטרתן ריפוי של החולה והקלה על סבלו ובין הפעלת כוח ביו-טכנולוגי לשם שיפורו, קידומו ושדרוגו של התפקוד האנושי. תלי תלים של טיעונים הושמעו הן על ערכו של שדרוג כזה והן על עצם ההבחנה בינו ובין ריפוי. לא כאן המקום לדון בסוגיה זו, אך חשוב לומר ששיפור גנטי של האדם – של הזיכרון, של תוחלת החיים, של היכולת הספורטיבית – אין פירושו אבדן האנושיות, הכבוד או החירות. אכן, פרקטיקות כאלה גובות מחיר מוסרי – הן עלולות להיות כרוכות

באי־צדק ובאי־שוויון או בבזבוז משווע של משאבים – אך מחירן איננו ויתור על ערכו של האדם. אין ספק שבעתיד יהיה צורך להפעיל שיקול דעת זהיר במתן היתר לטכנולוגיות של שדרוג גנטי, אולם פרופ' קאס אינו נותן בידינו נימוק משכנע מדוע עלינו לאסור אותן באופן גורף.

פרופ' קאס רואה ב"מדעיות" איום על הדת ועל השקפת העולם הדתית ועל כן, נוסף על כתב ההגנה הפילוסופי על האנושיות, הוא מסיים את מאמרו בפנייה לכתבי הקודש כמקור ל"הגנה הומאנית על האנושי". לדעתו, הפילוסופיה לבדה אינה יכולה לענות על הצורך של האדם במשמעות או להעניק לו "מזון רוחני" – טענה העשויה להישמע משונה באוזני פילוסופים, ובעיקר באוזני אתיאטיסטים. מכל מקום, בדומה לפרופ' קאס, מבקש גם אני לסיים את דברי התגובה שלי בפרשנות לסיפור בריאת האדם בפרק א של ספר בראשית. הפרשנות שאציע קרובה ברוחה להשקפתו של פיקו דלה מירנדולה.⁶ את המושג "צלם אלוהים" אפרש על פי שלושת הפסוקים המתארים את בריאת האדם:

ויאמר אלהים, נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובהמה ובכל הארץ ובכל הֶרְמֵשׁ הָרֶמֶשׂ עַל הָאָרֶץ; ויברא אלהים את האדם בצלמו, בצלם אלהים ברא אתו, זכר ונקבה ברא אתם; ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכִבְשֶׁהָ, ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרֹמֶשֶׁת עַל הָאָרֶץ.⁷

"צלם אלוהים", או בלשון לא־דתית – טבעו המהותי של האדם ומקור ערכו הייחודי – נתפס בדרך כלל כיסוד הרוחני הטמון באנושי. המונח "צלם אלוהים" מציין, על פי הפרשנות הרווחת, את היותו של האדם יצור חופשי בעל נשמה (כלשונו של פרופ' קאס) ובעל רצון, ברייה המסוגלת לחשוב, להבין ולדבר. אך לכל אלה אין רמז בטקסט שלפנינו. צירוף הפסוקים רומז רק על שני היבטים מפורשים של בריאת האדם בצלם האל: השלטון על המציאות הטבעית (הארץ ובעלי החיים) ויכולת הפרייה והרבייה.

אני מבקש להתרכז בהיבט השני, שהוא לדעתי החשוב והרלוונטי ביותר לענייננו. מן הבחינה הזאת, "צלם אלוהים" אינו אלא הצירוף של זכר ונקבה, כלומר היכולת להעמיד צאצאים. האדם אמנם נטול כוח בריאה במובן האלוהי,

המלא, של המושג – הוא אינו יכול ליצור עולם שלם מתוך הלא-כלום – אך הוא יכול להוליד, וההולדה היא הדבר הקרוב ביותר ליצירת יש מאין. אמנם גם לבעלי החיים יש יכולת התרבות, אבל כפי שהעירו כבר המפרשים, רק האדם מצֵה להתרבות. האדם, בניגוד לבעלי החיים, יכול לבחור שלא להעמיד צאצאים, ולכן, כאשר הוא עושה זאת, הוא פועל באופן חופשי, מתוך הבנה ולא מתוך אינסטינקט. על פי הקריאה שאני מציע, הולדה איננה הנצחה ביולוגית גרידא, והאדם אינו רק כלי פאסיבי בשירות הטבע, כפי שטוענים חסידי תיאוריית "הגן האנוכי". נהפוך הוא: ההולדה היא ביטוי לריבונותו של האדם וליכולת העיצוב העצמי שלו. ברוח נועזת יותר אפשר לומר שמרגע שהאל סיים את מלאכת הבריאה, האדם הוא שממשיך בה מחוץ העולם, כשהוא מממש את שליטתו בטבע החי והצומח ואת חירותו ליצור את עצמו.

על פי פרשנות זו של פרק א בספר בראשית, הפצת צלם אלוהים על ידי קיום מצוות "פרו ורבו" מבטיחה בעצם את משמעותו הערכית של העולם – שכן, משמעות זו לא תתקיים כל עוד אין בני אדם המכוננים אותה. זוהי גם הסיבה לכך שרק לאחר בריאת האדם ביום השישי יכול אלוהים לומר "והנה טוב מאד" (ולא רק "טוב"), שהרי רק אז מקבלת הבריאה את ערכה מתוך העולם ולא רק מנקודת מבטו הטרנסצנדנטית של אלוהים.

יהיה זה אבסורד לומר שהמקרא מצדיק את הפרקטיקות הגנטיות שמפניהן פרופ' קאס כה חושש. ועם זאת, נראה שהוא מציע מסגרת מושגית גמישה ופתוחה יותר בכל הנוגע לתפיסת "טבע האדם", ומפגין הבנה מעמיקה באשר למרכזיותה של ההכרעה האנושית בעיצובו של האדם את עצמו ואת אנושיותו. נכון, זוהי תפיסה אנתרופוצנטרית – אף שהמקרא מקנה לה הצדקה תיאוצנטרית – וככזו היא מעניקה לאדם מעמד-על בעולם ומציבה אותו בראש סולם הברואים. חסידי האתיקה הסביבתית החדשה בוודאי לא ירוו נחת מגישה כזו. ואולם, תפיסת האדם כ"נזר הבריאה" אינה אמונה תפלה שניתן להיפטר ממנה בנפנוף יד עצבני; היא עומדת ביסוד תרבות המערב כולה, על גלגליה העתיקים והמודרניים.

שוב, אינני כופר בדבריי כאן בצורך הדחוף להתמודד ישירות, אם כי באופן זהיר, עם האתגרים המוסריים חסרי התקדים שמציבות בפנינו טכנולוגיות חדשות של הולדה ועיצוב גנטי. הגבולות בין מותר ואסור, רצוי ומסוכן, ראוי ומאוס, כבר אינם ברורים כשהיו, משום שאיננו מצוידים עוד בכלים המסורתיים ששימשו להתווייתם. אבל הניסיון לשלול באופן גורף את הלגיטימיות של

הטכנולוגיות הללו הוא חסר יסוד מבחינה פילוסופית ומסוכן מבחינה מוסרית. אי-אפשר להצדיק את הניסיון הזה, לא בעזרת הטיעון הפילוסופי ואפילו לא על סמך ההשקפה הדתית.

דוד הד הוא פרופסור לפילוסופיה באוניברסיטה העברית בירושלים.

הערות

1. ג'ובני פיקו דלה מירנדולה, נאום על כבוד האדם, תרגם גאיו שילוני (ירושלים: כרמל, 1990), עמ' 24–25.
2. Mark Henderson and Francis Elliott, "MPs Back Creation of Human-Animal Embryos," *The Times*, May 20, 2008.
3. פיקו דלה מירנדולה, נאום על כבוד האדם, עמ' 25.
4. אפילו אם יהפוך השיבוט לפרקטיקה מקובלת וזמינה, שתביא ליצירתם של עותקים מדויקים מבחינה גנטית של בני אדם, לא ברור מדוע יהיו המשובטים פחות אנושיים: הרי הם ייהנו מכבוד ומחירות בדיוק כמונו. הם לבטח לא יהיו חומר גלם לניצול, כפי שמשמע מדבריו של פרופ' קאס – לפחות לא יותר מילדים "רגילים", שחלקם נופלים לצערנו קרבן לניצול בידי הוריהם.
5. והרי פרופ' קאס עצמו טוען ש"הסיבות לחקירה המדעית מתבססות על תפיסה של כבוד האדם וחירותו שהמדע עצמו אינו מסוגל לזהות". ספק אם יש מדענים רבים שיכחישו זאת.
6. הצעתי את הפרשנות הזאת זה מכבר בפרק הראשון של ספרי, David Heyd, *Genethics: Moral Issues in the Creation of People* (Berkeley: University of California, 1992).
7. בראשית א:כו-כח.